

Правові основи андидискримінаційної політики

STOP
RACISM

STOP
HARASSMENT

STOP
DISCRIMINATION

Лекція № 1

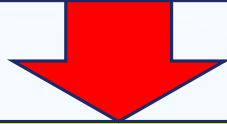
«Становлення та розвиток антидискримінаційного права: національна практика та міжнародні правові стандарти»

План:

1. Права людини та їх роль у забезпеченні функціонування демократичної держави.
2. Еволюція нормативно-правової регламентації у сфері антидискримінаційної політики. Нормативне визначення поняття дискримінації
3. Становлення вітчизняного законодавства в сфері запобігання та протидії дискримінації
4. Праві засоби протидії стереотипізації та стигматизація в процесі здійснення антидискримінаційної політики.
5. Співвідношення принципів в процесі запобігання дискримінації.

Нормативно-правові акти

1. Конституція України (1996 р.)
2. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2012 р.)
3. Закон України Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (2005 р.)
4. Загальна декларація прав людини (1948 р.)
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950р.)
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.) (статті 2, 3 і 26) ;
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) (статті 2 і 3);
8. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.);
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.);
10. Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006 р.)

Існування
дискримінації

Масові обурення
на підґрунті дискримінації

Чим зумовлена
актуальність вивчення
курсу?

Збільшення кількості
порушення прав людини

Велика кількість проблем
пов'язаних з правовим
регулюванням у цій сфері

**Ідея про
рівність і вільність людини від народження, що їй
належить ряд невідчужуваних
(природних) прав лягла в основу перших конституційних
актів, що приймалися в
часи перших буржуазних революцій 17-18 ст.**

Людина

біо-соціальна істота, носій невідчужуваних (природних) прав. Кожна людина є водночас індивідуальністю і носієм певних суспільно значущих рис, тобто особою

Особа

це людина зі своїми індивідуально вираженими й соціально зумовленими рисами. Поняття «особа» позначає водночас і людину, і громадянина, а також іноземного громадянина та особу без громадянства

Громадянин

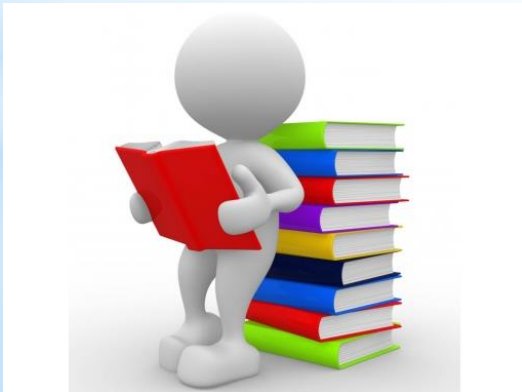
це людина, яка на правовій основі належить до певної держави

Права людини – це сукупність природних і невідчужуваних прав, які належать особі від народження і не залежать від її правової належності до конкретної держави (громадянства).

Права людини належать особі безпосередньо, держава не може дарувати або відчужувати їх своїми актами і діями. Роль держави щодо прав людини зводиться до забезпечення умов для їх реалізації. Теоретично права людини не залежать від держави, практично вони, як і права громадянина, також мають позитивний характер (встановлюються державою), оскільки набувають юридичної сили лише тоді, коли порядок їх застосування встановлюється законом.

Правовий статус (від лат. status – становище) – це встановлена нормами права сукупність прав, обов'язків і відповідальності його суб'єктів — громадян, організацій, установ тощо.

Щодо правового статусу особи йдеться зазвичай про права і обов'язки, а щодо статусу органу влади або його посадової особи – про їх функції і повноваження, здійснення яких водночас виступає і як обов'язок.

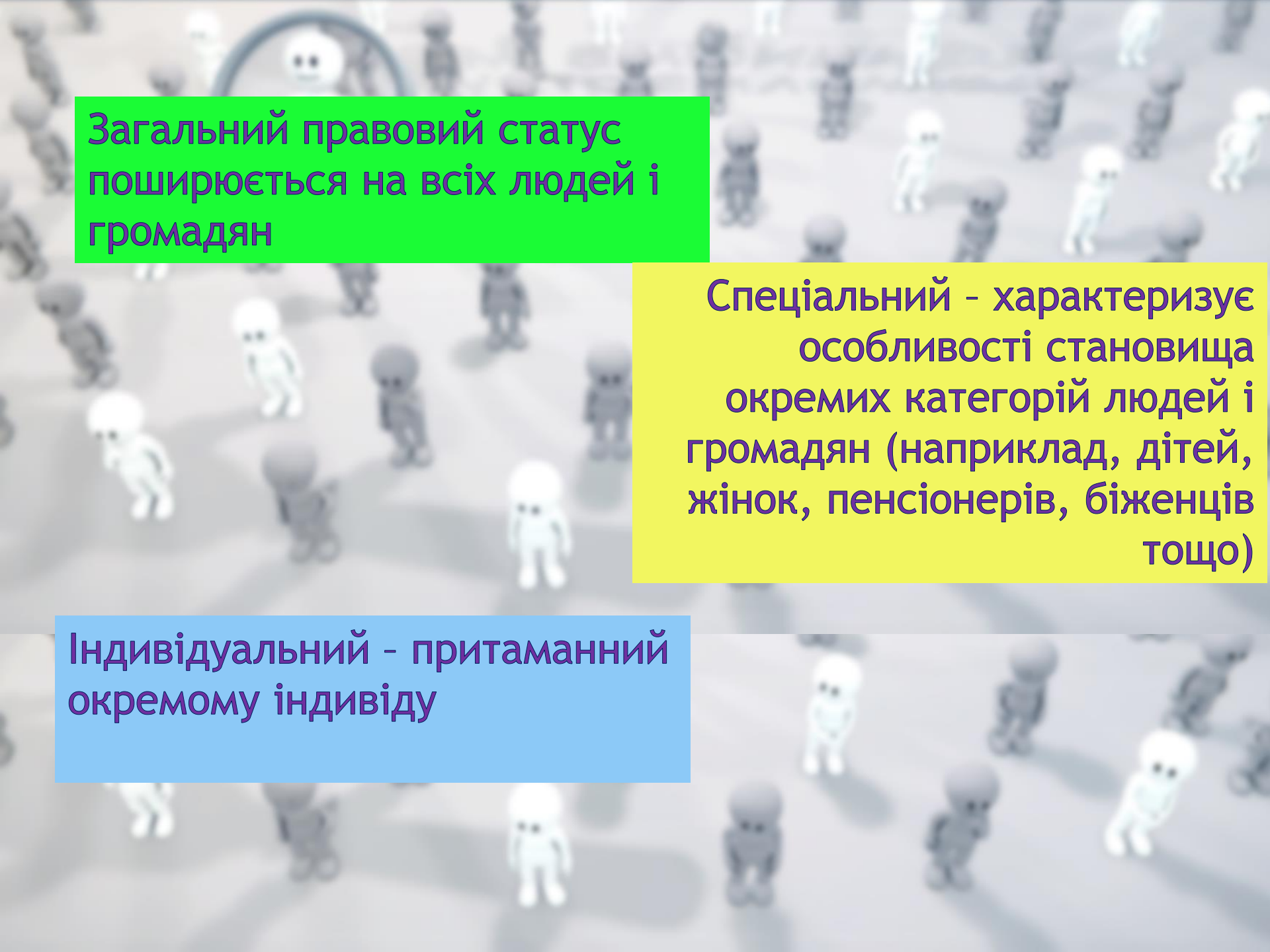
**ЗА СУБ'ЄКТАМИ
РОЗРІЗНЯЮТЬ**

```
graph TD; A[ЗА СУБ'ЄКТАМИ РОЗРІЗНЯЮТЬ] --> B[загальний правовий статус]; A --> C[індивідуальний правовий статус]; A --> D[спеціальний правовий статус];
```

**загальний
правовий
статус**

**індивідуальний
правовий статус**

**спеціальний
правовий
статус**

Загальний правовий статус
поширюється на всіх людей і
громадян

Спеціальний - характеризує
особливості становища
окремих категорій людей і
громадян (наприклад, дітей,
жінок, пенсіонерів, біженців
тощо)

Індивідуальний - притаманний
окремому індивіду

Етапи розвитку уявлень про дискримінацію та їх нормативно-правове визначення

1-й Етап

Цей період триває від появи перших держав до XIII ст.

Дискримінація розуміється як спосіб збереження влади панівних соціальних груп над підпорядкованими

2-й Етап

Відбувається формування елементів правового статусу, рівнозначного для всіх соціальних прошарків (XIII-XVIII ст.).

Початком етапу є підписання Великої хартії вольностей.

Цьому періоду характерне поступове введення у законодавче поле окремих гарантій правового статусу людини, зокрема недоторканості майна, невідворотності відповідальності за порушення своїх обов'язків, неупередженості правосуддя, зобов'язання держави поважати права кожного із станів та не відмовляти у їх задоволенні.

Важливою рисою було надання «простолюдинам» окремих прав, які раніше належали лише привілейованим верствам, наприклад, носіння зброї для самооборони.

Рівність починає розумітись як основа правового статусу особи (XVIII ст. - сер. XX ст.).

3-й Етап

Розвиток уявлень про рівність та рівноправність на основі пояснення соціальних, економічних та політичних причин класової нерівності суспільства призвів до необхідності вирішення конфлікту між станами. Із підписанням Декларації прав людини і громадянина у результаті Великої французької революції рівність та свобода усіх людей стала законодавчим принципом. Результатом цим процесів стала легітимізація категорії «природні та невід'ємні права».

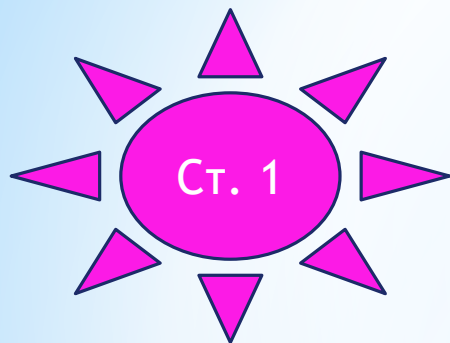
проголошення рівності перед законом усіх громадян (без розрізнення за статтю, походженням, расою, тощо) відбулося, зокрема в конституціях США (1787 р.), Франції (1814 р.), Бельгії (1831 р.), Аргентини (1853 р.), Швейцарії (1874 р.), Фінляндії (1919 р.) та ін.

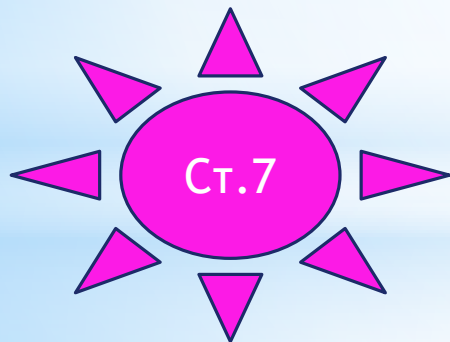
**4-й
Етап**

вперше використовується термін «дискримінація» у міжнародно-правовому документі (1948 р.). Держави-підписанти Загальної декларації прав людини зобов'язуються забезпечувати захист від дискримінації чи підбурювання до дискримінації.

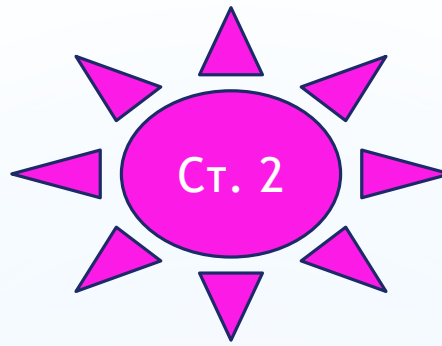
Загальна декларація прав людини

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства

Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації.

Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи,
проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору
шкіри,
статі, мови, релігії, політичних або інших переконань,
національного чи соціального походження, майнового, станового
або
іншого становища. Крім того, не повинно проводитися ніякого
розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного
статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно
від того, чи є ця територія незалежною, підопічною,
несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму
суверенітеті

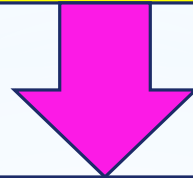

5-й Етап

вперше захист від дискримінації забезпечується на міжнародному рівні (1950 р.). Відповідно до Європейської конвенції з прав людини уряди держав-підписантів визнають юрисдикцію міжнародного Європейського суду з прав людини з метою забезпечення дотримання ними взятих зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї, зокрема положень статті 14 Конвенції про заборону дискримінації

убо згробонл чнскрнннннннн
зобвннн положеннн статтн 14 конвенцннн

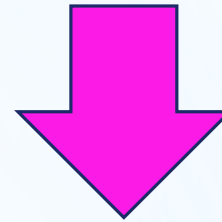
Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.)

Стаття 14 Заборона дискримінації
Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Основні національні
законодавчі акти
у сфері запобігання та
протидії
дискримінації

Конституція
України

Закон України
«Про засади
запобігання та
протидії
дискримінації в
Україні»

Закон України
«Про забезпечення
рівних прав і
можливостей
жінок і чоловіків»

Закон України
«Про основи
соціальної
захищеності осіб з
інвалідністю в
Україні»

Дискримінація - це

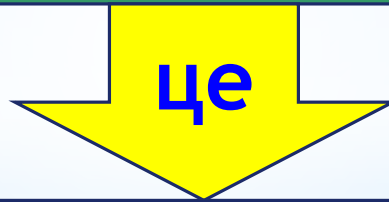

ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами та свободами в будь-якій формі

Стереотип (від старогр. *στερεός* - «твердий» і *τύπος* - «відбиток»)

початково типографічний термін для визначення монолітної друкованої форми, копії з типографського набору чи кліше, які використовували для друкарських машин.

відносно стійкий і спрощений образ соціальної групи, людини, події чи явища. Стереотип як готова схема сприйняття дозволяє людині скоротити час реагування на мінливі умови навколишнього світу. Проте водночас стереотип може перешкоджати виникненню нових думок і уявлень.

Стереотип - це усталене ставлення до подій, до певної соціальної групи тощо, вироблене на основі порівняння їх із внутрішніми ідеалами суспільства.

Види стереотипів

Особистісні

До них відносяться різні переконання, пристрасті - усе те, що (на думку людей) складає особистість, індивідуальність людини, його інтереси і широту натури.

Гендерні

Культурно і соціально обумовлені думки про якості, атрибути і норми поведінки представників обох статей і їхнє відображення в мові.

Сімейні

Формуються під впливом сімейних традицій, установок, правил.

Суспільні/соціальні

Політика держави формує державні стереотипи, релігія - релігійні, реклама - споживчі.

СТЕРЕОТИПИ ТА ЇХ РОЛЬ У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

Етнічні стереотипи

Стереотип виникає при відсутності чи недостатності інформації про визначеного індивіда, етнічну групу;

Чим більша кількість людей погоджується з даним етнічним стереотипом - тим більше правдивим він вважається;

Якщо дві різні групи людей мають визначений

групу - він вважається більш ав

Гендерні стереотипи

Гендерні стереотипи — сформовані культурою узагальнені уявлення (переконання) про те, як поведяться чоловіки і жінки.

Характеристики емоційної сфери: «чоловічі»

холоднокровність, сприйнятливості, чутливості, здатності до співчуття

відокремити раціональну частину від емоційної

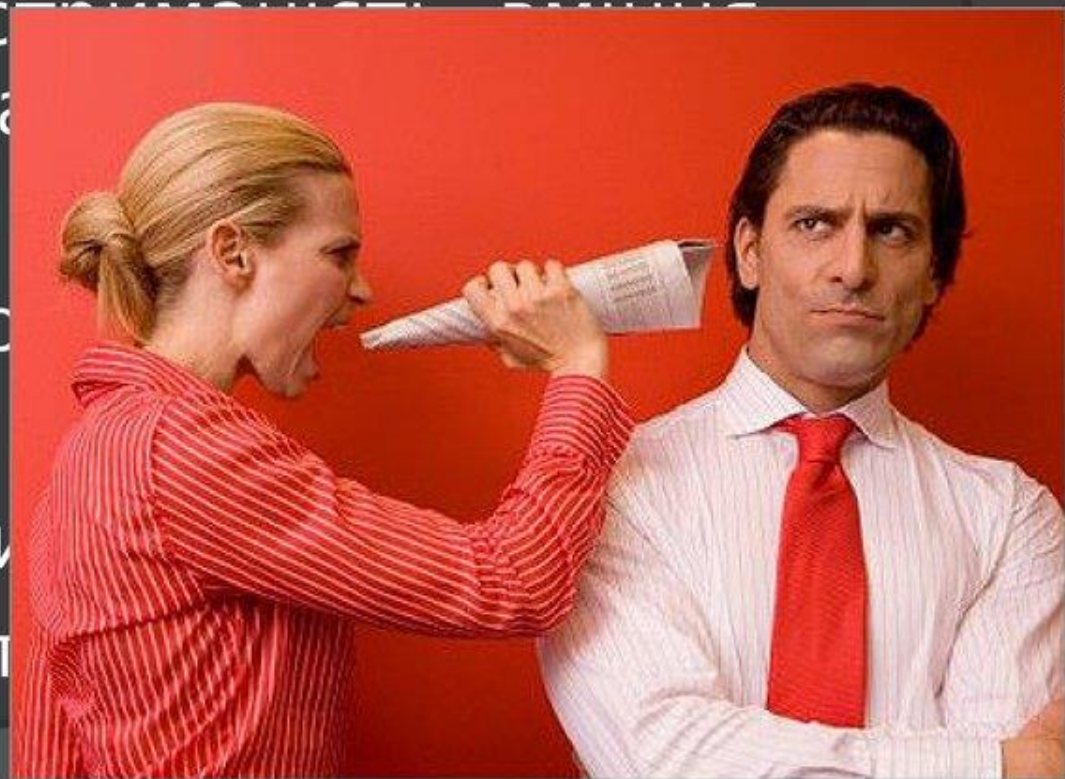
протиставляються

«жіночим» емоційно

сприйнятливості,

сугестивності, чутливості, здатності до співчуття

здатності до співчуття

Характеристики, співвідносні з позиціями влади і управління. Чоловічими якостями вважаються прагнення до лідерства, амбітність, владність, сила, об'єктивність, вміння приймати рішення, реалістичність;

жіночими - по-залежність, б-слабкість, вір-перевагу чоловічої статі-упередженість-необ'єктивність.

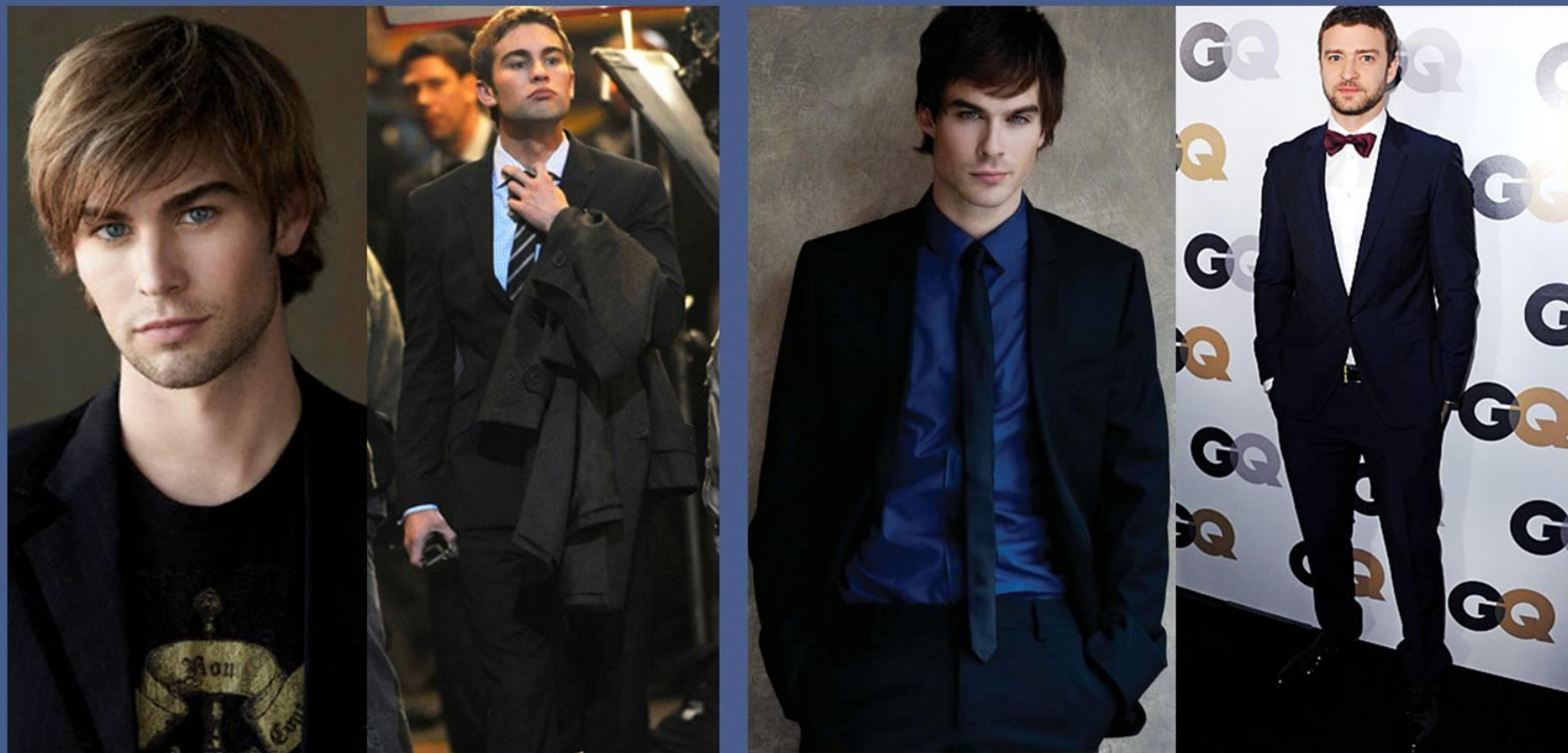
Стереотипізації піддається коло соціальних ролей чоловіків і жінок. Маскулінність традиційно пов'язується з публічною сферою, з участю в житті суспільства, фемінінність - з приватної (сім'я, будинок, виховання дітей, побут). Чоловік

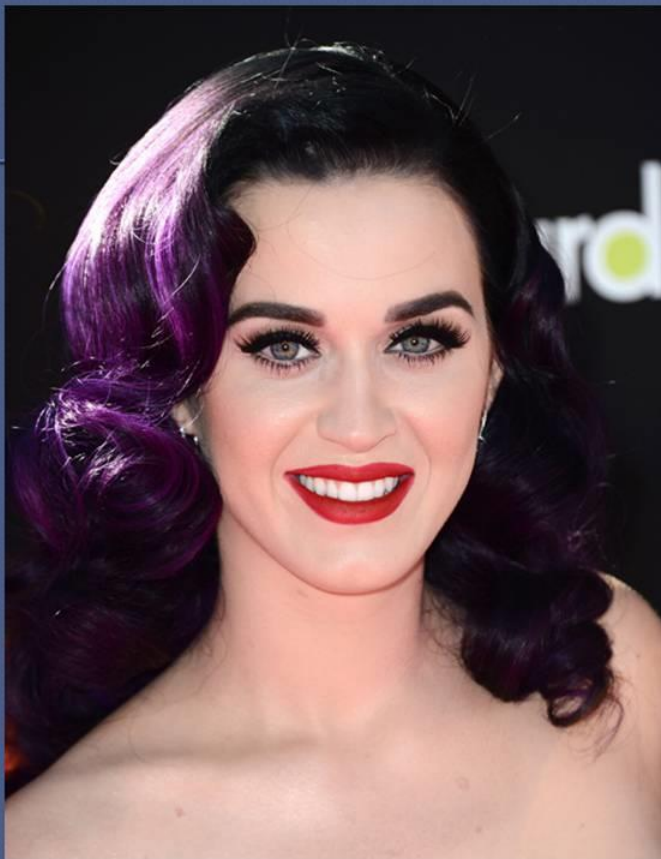
в першу ч
а жінка -

Популярні стереотипи

Чоловік, який слідкує за своїм зовнішнім виглядом - гей

**Жінка, яка вживає багато
косметики - повія**

**Жінка, яка не переймається одягом
і косметикою - закомплексована
зануда**

Всі водії маршруток - хами

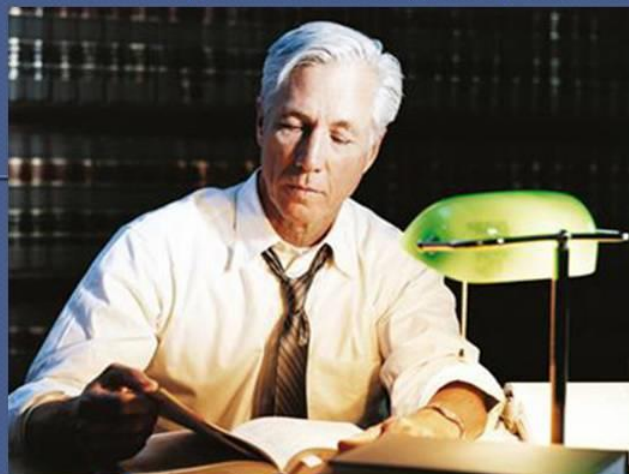

Всі програмісти - зануди

Всі журналісти - імбецили

Всі юристи - брехуни

**Всі рок-музиканти
- наркомани**

**Всі лікарі -
безсердечні і
корисливі**

**Всі сантехніки
- алкоголіки**

Люблять сало і п'ють горілку

Неотесані пияки

Топчуть сосиски
і запивають
ПИВОМ

П'ють чай о 5 годині

Повинні вміти
співати трелі

СТИГМА

це соціальний стереотип, який відображає упереджене ставлення оточуючих до окремих осіб, груп людей або, навіть до самого себе на підставі реальних чи приписуваних їм якостей.

Розрізняють такі види соціальної стигматизації

Культурна стигматизація

соціальні ярлики, укорінені в культурі держави або світовій культурі (наприклад: “чукчі недогадливі”, “чума ХХ століття” або “жертви СНІДУ”)

Інституційна стигматизація

законодавчо закріплена стигматизація (наприклад: “людина, яка мала судимість”)

Особиста (або внутрішня) стигматизація

упередження проти себе самого, базоване на причетності до чого-небудь несхвалюваного у суспільстві (наприклад: “я - товстуха”)

Міжособистісна стигматизація

(наприклад: відмова від зустрічей, ненависть, презирство і насильство)

Принцип рівності

вимагає

вимагає забезпечення рівних можливостей, створення членами суспільства реальних можливостей конкурування один з одним з достатніми шансами на успіх, зумовленими рівністю перед законом і судом, рівністю прав і обов'язків людини, додержанням принципу недискримінації

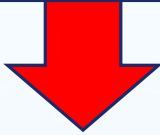
Принцип
рівності перед
законом

Принцип
рівності перед
судом

Принцип
рівності прав і
свобод
людини і
громадянина

Принцип
рівності
обов'язків
людини і
громадянина

Принцип недопустимості обмеження прав і свобод людини

у ст. 29 Загальної декларації прав людини: «При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги до прав і свобод інших і забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві»

Стаття 64. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.

Класифікація обмежень за обсягом

загальні

можуть стосуватися усіх прав і свобод (наприклад, із ст. 23 Конституції України впливає таке загальне обмеження, як вимога про непорушення прав і свобод інших людей)

спеціальні

використовуються щодо деяких прав і свобод (обмеження, які встановлюються в умовах воєнного або надзвичайного стану, а також в інтересах національної безпеки, та деякі інші)

окремі

Застосовуються стосовно певних прав і свобод (наприклад, наявність судимості можна вважати обмеження права бути обраним народним депутатом)

Обмеження прав людини є допустимим з метою

запобігання злочину чи його припинення (ст.29)

запобігання розголошенню конфіденційної інформації (ст. 32)

врятування життя людей і майна, переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину (ст.30)

з'ясування істини під час розслідування кримінальної справи (ст.31)

забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, економічного добробуту (ст.34)

охорони здоров'я і моральності населення, захисту репутації або прав і свобод інших людей (ст.35)

Принцип недискримінації

це загальновизнана норма національного та міжнародного права, яка полягає в забороні розбіжності у правовому становищі людей - володіння ними неоднаковим обсягом прав і свобод людини, -

за умови, що
така
відмінність

заснована на природних або соціальних ознаках людей - стать, раса, релігія та ін., які не впливають на користування конкретним правом

направлена на порушення правової рівності, тобто гарантованої державою рівної можливості здійснення однакового обсягу прав і свобод людини

Принцип толерантності (терпимості)
olerantia означає «стійкість, витривалість»

це

поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості

активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини

це обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму (є тому числі культурного плюралізму), демократії та правопорядку

це поняття, що означає відмову від догматизму і абсолютизму, утвердження норм, закріплених у міжнародно-правових актах у галузі прав людини

Декларація принципів
толерантності 16.11.1995

Принцип пропорційності

Означає, що мета для виправдання розрізнення у поведженні повинна бути не тільки правомірною, тобто обґрунтованою з точки зору закону та/або нагальної суспільної потреби, але досягатися пропорційними методами

Відсутні будь-які інші засоби досягнення цієї мети, які б передбачали менший ступінь втручання в реалізацію права на рівне ставлення. Іншими словами, шкода, необхідна для досягнення поставленої мети, має бути мінімальною

Поставлена мета є достатньо важливою, щоб виправдати рівень втручання